

реалізації цього задуму були використані: швидка метро-ритміка, дрібні тривалості нот, потужні акцентування, яскрава динаміка та фактурне різноманіття.

№12. «Свято іграшок» –заклучна мініатюра, що передає радість та бурхливий сплеск емоцій. Автор розгортає музичну драматургію твору у вальсовому русі, але навмисно іноді порушує цю вальсовість. Акцентування часток такту, посилена динаміка, тональні зміни і навіть каденція доводять музику циклу до фінального завершення.

Висновки. Отже, аналізуючи фортепіанний цикл Костянтина Крепака «Дитячі розваги», можна виділити основні стилістичні лінії, пов'язані як з класицистською, романтичною, так і з модерністською традиціями, поєднаними у синтез. Класицистська традиція визначає логіку організації цілого, що проявляється в опорі на логіку сюїти (контрастність мініатюр), синтаксичної чіткості структури, лаконічності побудови та фактурної ясності. Романтична традиція прослідковується на різних рівнях організації цілого – художньо-образному (емоційному, особливості драматургії), фактурному, тематичному.

Дану збірку можна використати у навчання учнів гри на фортепіано.

Список використаних джерел

1. Меднікова°Г.°С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття: Навч. посіб. К.: Знання, КОО, 2002. 214 с.
2. Шукрайл°В.°Ф. Педалізація у професійній підготовці піаніста: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2004. 160°с.
3. Інтернет ресурс: Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/>

Чухно Ірина,
викладачка першої категорії
Полтавського фахового коледжу
мистецтв імені М.°В.°Лисенка
(м.°Полтава)

РАЦІОНАЛЬНИЙ МЕТОД ОВОЛОДІННЯ АПЛКАТУРОЮ ГАМ

***Анотація.** У статті наголошується важливість формування технічних навичок студентів різних спеціальностей у класі загального фортепіано. Підкреслюється доцільність, правильність застосування аплікатурних формул, які залежать від принципу послідовності вивчення гам. На основі педагогічного досвіду автора статті пропонуються аплікатурні формули для вивчення гам у навчальному процесі студентів фахового мистецького коледжа різного рівня музичної підготовки.*

Ключові слова: аплікатура, мажорні та мінорні гами, правила перекладання і підкладання пальця, аплікатурні формули.

Важливим аспектом професіоналізму музиканта-виконавця є його технічна підготовленість. Це та магія, яка дає можливість втілити те, що відтворює уява. Слово «техніка» говорить про майстерність, з якою твориться витвір мистецтва. Досконалість потребує безмежної праці. Ф.°Ліст, Ф.°Шопен та багато інших виконавців у роки розквіту свого піаністичного таланту не переставали працювати над виконавчою технікою, яка може

розвиватися лише завдяки художньому зростанню піаніста. Тому з самого початку формування технічних навичок учня слід дотримуватися принципу єдності психічного і фізичного процесу під час виконання музичних творів.

На початку роботи над формуванням технічних навичок, викладач повинен класифікувати техніку за фактурними або моторними ознаками. Розрізняють мілку (пальцеву), велику (акордно-октавну) та їх підвиди. До прикладу, Ф.°Ліст диференціював технічні труднощі за чотирма класами: октави і акорди, тремоло і трелі, подвійні ноти (терції, секти), гами і арпеджіо. А.°Корто класифікував техніку на 5 основних форм, другою з яких є техніка підкладання першого пальця (гами і арпеджіо). Отже вивчення гам, як однієї з технічних формул, є важливим аспектом формування технічної компетентності майбутнього фахівця музичного мистецтва.

Гама – це звукоряд із 7 звуків, який починається на тоніці і прямує дотоніки. Їх вивчення передбачено навчальними програмами з фортепіано для всіх відділень музичних коледжів.

Практика заперечує доцільність різних вимог до послідовності вивчення гам для студентів перших курсів. Усі вони знають гами з курсу теорії музики, вільно виконують їх на інструментах свого фаху, інтонують на уроках сольфеджіо. Але навичкою виконання гам на фортепіано володіють не всі. Більшість навіть теоретично не знають її аплікатуру, тому використовують багатоваріантну аплікатуру, що є основною проблемою їх вивчення.

На початку роботи над гаммами викладач ставить перед студентами конкретну задачу: засвоїти аплікатуру всіх гам. Гама як звукоряд, який будується на семи ступенях, може бути виконана п'ятьма пальцями за умови зміни позиції при підкладанні першого пальця, або перекладання третього чи четвертого пальців. За принципом спільності правил підкладання першого пальця, всі гами можна поділити на дві великі групи :

- Група А: гами, перший ступінь яких – біла клавіша;
- Група Б: гами, перший ступінь яких – чорна клавіша.

Гами виконуються одночасно двома руками, де права рука при русі вгору є основною, а ліва – рука-супутниця. Роздвоєність уваги між обома руками – одно із основних помилок при вивченні аплікатури гам.

Різноманітність аплікатурних формул усіх гам базується на двох правилах підкладання і двох правилах перекладання пальців. Так, підкладання в гамах групи А: С, G, D, A, E, H, F–dur; a, e, h, f, c, g, d–moll підпорядковано чергуванню пальців: 1, 2, 3 / 1, 2, 3, 4.

У групі Б при переході з чорної клавіші на білу орієнтиром для перекладання пальців служать в одних гамах – палець основної руки, в інших^о – розміщення клавіші, на яку перекладається палець, її приналежність до групи двох чорних.

Вивчення аплікатури починаємо із групи А. До неї належать 14 гам: 7 мажорних і 7 мінорних. В групі А мають однакову аплікатуру однойменні гами (мажор – мінор), що полегшує задачу засвоєння гам вдвічі. За спільністю аплікатурних формул гами групи А можна поділити на дві підгрупи:

- перша підгрупа: 10 гам (До, Соль, Ре, Ля, Мі) мажор / мінор;
- друга підгрупа: 4 гами (Сі, Фа) мажор / мінор.

Усі гами першої підгрупи мають однакову аплікатуру. Умовно позначимо її

«аплікатура До мажор». «Аплікатура До мажор» будується за такими правилами: рука, що є основною, виконує послідовно – 1-3-м, 1-4-м пальцями, а рука-супутниця – від 5 до 1 пальця.

Вивчення цієї формули починається з формування навички підкладання 1 пальця при протилежному русі. Згодом переходимо до засвоєння аплікатури гами До мажор двома руками в паралельному русі. При цьому постійно нагадуємо учневі, що увага повинна бути зосереджена на руці, що є основною, яка і підкаже який палець перекласти. Для наглядного уявлення пропонуємо учню покласти кисть основної руки на тильну частину руки-супутниці. 2 і 3 пальці однієї руки ляжуть на 4 і 3 палець іншої руки. Це правило запам'ятаємо як одне із правил перекладання пальців, як правило «гами До мажор». Гра в повільному темпі за цим правилом дає ключ до володіння всіма 10 гами цієї підгрупи.

Наступний етап – це відпрацювання гам другої підгрупи: Сі мажор / мінор, Фа мажор / мінор. Їх аплікатурні формули мають схожізнаки. Якщо зіграємо одну із цих гам, то побачимо що під першим пальцем з'явиться чорна клавіша. Робимо висновок, що правило «гами До мажор» не прийнятне. Використовуємо нову формулу: 1-4, 1-3 пальці. Двома руками цю підгрупу починаємо вивчати з гами Сі мажор. Виконавши вниз звукоряд лівою рукою, ми бачимо, що на першому ступені з'являється 4-й палець. Гама Сі мажор вводить нове правило перекладання пальців – правило «гами Сі мажор». Орієнтир для перекладання пальця руки-супутниці – місцезнаходження клавіші, на яку буде перекладання. Якщо клавіша знаходиться в районі двох чорних, перекладаємо 3 палець; якщо в районі трьох чорних – 4-й.

Далі розпочинаємо засвоєння аплікатури гам групи Б, з мажорних гам. П'ять мажорних гам групи Б розподіляємо на 2 підгрупи:

- перша підгрупа: Фа-дієз і До-дієз мажор;
- друга підгрупа: Сі-бемоль, Мі-бемоль і Ля-бемоль мажор.

Починаємо з першої підгрупи, де застосовуємо правило перекладання у «гамі Сі мажор». Кожну гаму розпочинаємо тими пальцями, які знаходяться в гамі Сі мажор на ступенях Фа-дієз і До-дієз (перші ступені гам).

Аплікатуру другої підгрупи порівнюємо з аплікатурою кожної гами з «правилом До мажор». У гамі Сі-бемоль «правило До мажор» повністю заперечується (з 3 пальцем руки, що є основною, перекладаємо 4-й руки-супутниці). У гамі Мі-бемоль мажор «правило До мажор» працює частково (з 2-м пальцем руки, що є основною, перекладаємо 4-й руки-супутниці).

До мінорних гам групи Б віднесемо: до, фа, соль-дієз, сі-бемоль, мі-бемоль. Зміна аплікатури, що пов'язана з альтерацією 6 і 7 ступенів, ми бачимо в гамах до, фа, соль-дієз мінор.

Аплікатура гам сі-бемоль і мі-бемоль – однакові. Рекомендемо звернути увагу студента на те що, у 4-х із 5 мінорних гам групи Б, при русі вгору, діє правило «перекладання гами Сі мажор» (Сі, Мі-бемоль, Фа, До-дієз). У гамі Соль-дієз діє принцип перекладання До мажор. Останньою вивчаємо гаму Фа-дієз (рух вниз), у якій частково дотримується «правило До мажор»: на ступені До-дієз 3-й палець основної руки співпадає з 3-м пальцем руки-супутниці, а на ступені Соль-дієз з 3-м перекладаємо 4-й.

Подаємо схему аплікатурних формул:

I. Гами групи А (перший ступінь – біла клавіша).

Правила підкладання: 1, 2, 3 / 1, 2, 3, 4-й, або 1, 2, 3, 4 –1, 2, 3-й.

Правило перекладання:

а) «правило До мажор»: гами До, Соль, Ре, Ля, Мі мажор / мінор.

б) «правило Сі мажор»: гами Сі, Фа мажор / мінор.

II. Гами групи В (перший ступінь – чорна клавіша).

Правило підкладання: при переході з чорної на білу.

Правило перекладання (мажорні гами)

а) «правило Сі мажор»: гами Фа, До-дієз;

б) «правило До мажор» (від заперечення до ствердження): гами Сі, Мі, Ля-бемоль;

Правило перекладання (мінорні гами):

а) «правило Сі мажор»: гами Сі, Мі-бемоль;

б) «правило Сі мажор» і «правило До мажор» в одній гамі: гами До, Соль-дієз ;

в) «правило Сі мажор» у гамі Фа-дієз при русі вгору, при русі вниз – на супені.

До дієз 3-й палець з 3-м, на ступені Соль-дієз – з 3-м перекладаємо 4-й .

Отже із 24 гам аплікатура 21-єї піддається систематизації, а 3 –ні. Як виключення з правил їх треба просто запам'ятати.

Керуючись більше ніж 40 річним досвідом роботи зі студентами на курсі загального фортепіано у фаховому коледжі мистецтв, мусимо визнати, що проблема роботи над технічними формулами, такими як гами, є актуальними. Беручи до уваги те, що рівень підготовки абітурієнтів останнім часом різко знизився, вивчення гам, а також розуміння потреби їх вивчення також різко впало. Опанування дисципліни «загальне фортепіано» студенти розпочинають з різним рівнем музичної підготовки, з низьким рівнем знань, зовсім без музичної освіти. Студент з великими труднощами володіє взагалі технікою виконавства на фортепіано. Така технічна форма як гами та арпеджіо стає на заваді їх виконавській майстерності. Як засвідчує досвід, вивчення гам треба починати з другого семестру першого курсу. Спочатку кожною рукою окремо на одну октаву, а потім, коли вивчення аплікатури закінчилося, треба розширювати діапазон гри до двох октав, а згодом і до чотирьох. Зауважимо, за навчальною програмою спочатку вивчаються гами з однаковою аплікатурою в обох руках, до 4 знаків при ключі від білих клавіш. Але і цю аплікатуру учням не легко запам'ятати. Ми радимо починати вивчення від гами Мі мажор і закінчувати гамою До мажор. У гамі Мі мажор рел'єфно виступає побудова аплікатури на дві групи (1, 2, 3– 1, 2, 3, 4) за наведеним правилом. Коли це групування засвоєно, його вже легко перенести і на таку складну гаму, як До мажор.

Розуміння учнем того, що треба вивчати гами, щоб вдосконалити свій досвід, свою майстерність, повинна з'явитися в процесі навчання. Вміння викладача полягає в тому, щоб донести цю задачу до студента та переконати його в необхідності сформулювати технічні навички володіння інструментом за допомогою опанування гам.

Список використаних джерел

1. Герасимович^оД. Методика навчання гри на фортепіано. К., 1962.

2. Йовенко°З.°Н.Загальне фортепіано : питання методики. К. : Музична Україна, 1989.

Шевченко Ольга,
викладачка вищої категорії
Полтавської дитячої музичної
школи № 1 імені П. Майбороди
(м. Полтава)

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ В АНСАМБЛІ ГІТАРИСТІВ

***Анотація.** У статті висвітлюється організаційні та педагогічні основи роботи викладачів ансамблі гітаристів у закладах мистецької освіти, розглянуто вплив ансамблевої діяльності на їх творчий і музичний розвиток.*

***Ключові слова:** ансамбль гітаристів, сумісне виконання, колективне мистецтво, керівник ансамблю.*

***Актуальність теми.** Ансамблеве виконання цікаве тим, що коли на сцені знаходиться кілька виконавців, від яких глядачі отримують зовсім інший спектр емоцій. Завдяки ансамблю, гітарист здобуває найбільшого досвіду, стає більш професійним, слухає та чує музику, мислить поліфонічно, думає багатоголосно. Будь якому солісту треба навчитися грати в ансамблі.*

***Мета статті** – розкрити особливості організаційної та навчальної роботи викладача в ансамблі гітаристів.*

***Виклад основного матеріалу.** Ансамбль – це рівноправне спілкування. Якщо учень потрапляє до гарного викладача – навички ансамблевої гри закладаються з перших уроків. Дуже важливо підтримати починаючого гітариста. Дитина завжди починає грати з однієї ноти, а викладач грає акомпанемент, що дозволяє їй краще сприймає музику. На відміну від сольного виконання розвинути музично-виконавські якості можна лише в ансамблі. Далі ансамблеве виконавство розкривається в дуеті з рівним виконавцем. Можливо в першому класі рано грати з учнями свого рівня. Але діти бувають різні та іноді демонструють неочікувані результати.*

До азбуки сумісного виконання входять елементарні навички дуетної гри, особливості посадки в гітарному дуеті, досягнення синхронності при взятті та знятті звука, рівновага в акордах, розділених між партіями, узгодження засобів звуковидобування, передача мелодії від одного партнера до іншого, дотримання ритмічного пульсу. В кожного учня різний темп засвоювання матеріалу. І дуже важливо, щоб діти, які навчаються гри на гітарі в мистецькому закладі, обов'язково грали в ансамблі гітаристів.

Гітара – такий інструмент, у якому звук видобувається за допомогою щипка. Початок звука конкретний, на відміну від духових інструментів або струнно-смічкових. Ми навчасно наших юних виконавців синхронному виконавству, коли важливо слухати один одного. Є три типи взаємодії в ансамблі.

1. Авторитарний – коли вчитель керує своїми учнями. На початковому етапі це правильно, але з часом будь-який викладач повинен виховати в учнях самостійність.